

УДК 37.017.4

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.74.26>

Полулященко Ю. М.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Висвітлені актуальні питання концептуальних основ виховання патріотичних цінностей в учнівській молоді в сучасних умовах, затонувши розгляд ідеї патріотизму з філософського погляду, а саме як духовної категорії. Зроблено аналіз наукових досліджень, які були присвячені різним проблемним питанням з патріотичного виховання молодого покоління за останні роки. У межах дослідження визначено напрями наукового пошуку, зокрема аналізу філософської категорії "цінності" в ракурсі виховання патріотизму дітей та учнівської молоді. Виявлено, що вітчизняними вченими "патріотизм" розглядається переважно як духовно категорія, як такий, що покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу. З цією метою було вивчено низку наукових досліджень з освітлення різних проблем виховання патріотизму за останні роки. Освітлено проблему духовності як один із дієвих механізмів виховання патріотизму. Наведено приклади використання різних форм, методів виховання патріотизму в закладах освіти. Основною метою статті є дослідити концептуальні основи виховання патріотичних цінностей в учнівській молоді та виявити основні нагальні проблем щодо забезпечення процесу їх формування в сучасних умовах. Розглянуто нормативно-правові документи які забезпечують процес виховання патріотизму у закладах освіти. Встановлено та висвітлено причин недостатньої сформованості патріотизму сучасного молодого покоління. З'ясовано, що серед нагальних проблем щодо забезпечення процесу формування патріотичних цінностей учнівської молоді є потреба кадрового забезпечення процесу національно-патріотичного виховання учнівської молоді; підвищенні кваліфікації фахівців, які працюють у цій сфері освіти, в контексті підвищення рівня їх професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді; розробленні відповідних навчальних програм в контексті забезпечення ефективного впровадження змісту національно-патріотичного виховання учнівської молоді; врахуванні нових суспільно-політичних реалій в Україні починаючи з Революції гідності. Встановлено, що становлення та формування патріотизму української молоді відбувалось в п'ять основних етапів.

Ключові слова: виховання патріотизму, духовність, патріотичні цінності, молодь, національн систем освіти.

Сьогодення вимагає від українця трансформації національної громадської свідомості, яка має дати потужній поштовх формуванню патріотизму. Зі свого боку це сприятиме функціонуванню та розвитку суспільства на засадах свободи, гуманізму, верховенства закону та соціальної справедливості і добробуту людини. Любов до Батьківщини і до себе, проростає з суспільства, яке є єдиним дієвим механізмом розбудови народної демократії, правової України. Л. Кулішенко вважає без рідної мови, народної філософії, світогляду не може повноцінно існувати ні в культурі взагалі, ні у вихованні зокрема [5, с. 11].

На думку Т. Окушко, нині виховання почуття патріотизму у зростаючого покоління повинно мати активну громадянську позицію і є нагальною проблемою загальнодержавного масштабу [9, с. 68–70]. На цьому ж наголошує Н. Михальченко, на переконання якого, успішне становлення Української держави неможливе без відродження та розвитку національної системи освіти і виховання, без формування у підростаючого покоління високого рівня духовності та патріотизму [6, с. 10].

Сила нації виявляється не тільки в сумі знань, а й у духовності, яка обумовлює збереження, використання і трансляцію національної своєрідності та унікальності, і тільки на такій основі повинна відбутися інтеграція нації у світове співтовариство [5, с. 12].

Вище сказане спонукає висвітлити актуальні питання концептуальних основ виховання патріотичних цінностей в учнівській молоді в сучасних умовах, розглянувши ідеї патріотизму з філософського погляду, а саме як духовної категорії.

Проблема духовності є особливо актуальною для молоді Української держави, тому даний напрямок розглядували ряд провідних науковців. К. Чорна виявила, що практичне втілення виховання патріотизму та духовності ефективно через механізми освіти. Від якості та впливовості якої залежить рівень методологічно-філософської основи системи освіти національне виховання. Адже нація – це насамперед система, сукупність різноманітних природних (біологічних, психічних) історично зумовлених ознак, тобто психології, характеру, інтелекту певної культурно-історичної спільності людей [14, с. 603–607].

Схожі висновки, але вже по відношенню до учнівської молоді та дієвості навчально-виховних закладів в контексті Зеленого, М. Зубок (2009 р.). Автори наголошували на неможливості патріотичного виховання без оволодіння системою загальнонародських та національних цінностей, а також зазначають, що країна (на той час) втратила систему формування таких цінностей. Схожу думку висловлює у своєму дослідженні Є. Барилко (2011 р.). Вчений зазначав, що за останні десятиріччя, коли гуманітарна сфера життя людей зазнала нестримної комерціалізації внаслідок панування раціоналістичних ідей, прагматичного ставлення до життя, духовні цінності, до яких доречно віднести й патріотизм, почали втрачати свою вартість. Водночас засоби масової інформації заповнилися низькопробною продукцією, яка відволікає від реалій життя, нала-

штовує на аморальні дії, провокує до антисоціальних вчинків, збуджує агресивність. Поняття патріотизм, любов до Батьківщини, служіння народові зазначає науковець, фактично не зустрічаються на шпальтах сьогоденних часописів, або подаються у непривабливому, а то й гротескному вигляді [1, с. 16].

Ю. Жданович у своїй публікації “Виховання патріотизму підлітків шляхом залучення до добровільної діяльності на підтримку воїнів АТО” також підкреслює, що за сімдесят років перебування України в Радянському Союзі нашому народу нав’язувався космополітизм, а патріотизм виховувався не до України, а “великого і могутнього Радянського Союзу”, при цьому на міжнародній арені українців ідентифікували як росіян (Russian). Навіть із часу визнання України незалежною, на думку дослідника, виховання патріотизму у школярів саме до України, виховання їх як патріотів-українців не було реалізоване на відповідному рівні. Разом з тим, методична руйнація української армії, насаджування негативного ставлення до служби в армії серед підростаючого покоління, корупція в державі (яка дозволила ухилитися від виконання громадянського обов’язку перед Батьківщиною), все це призвело до зниження рівня сформованості патріотизму серед підлітків, сприяло небажанню служити в армії, прагнення навчатися і працювати за кордоном.

Основною **метою** є дослідити концептуальні основи виховання патріотичних цінностей в учнівської молоді та виявити основні нагальні проблем щодо забезпечення процесу їх формування в сучасних умовах.

На жаль, всі зазначені вище не доопрацювання негативно позначилися для України, як для держави. У своїх дослідженнях Н. Міма висвітлила значущість патріотичного виховання молодого покоління особливо гостро позначилася його у зв’язку із втратою людьми моральних орієнтирів у власному житті. На її думку саме дефіцит моральних цінностей і зневага моральними нормами, стають повсюдним явищем, тому все гостріше постає питання про підвищення рівня патріотичного виховання [7, с. 19–24].

І. Бех вважає, що недооцінка патріотизму призводить до послаблення соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства і держави [2, с. 26–37]. Про значущість закладів освіти у формуванні патріотичної молоді зазначає М. Чепіль. На його думку, залучати молоде покоління до творчої участі у рідній культурі залишається основоположною метою сучасного українського виховання. Де головним переконанням для громадян, науковці вважають ідеал України, який об’єднує українців, які, можливо, стоять на різних позиціях щодо досягнення мети. В свою чергу, ідеал України спонукає до боротьби за свободу і державну, економічну, культурну, духовну незалежність української нації. Українська ідея гартує волю і шліфує світогляд борців за свободу, має забезпечити людині шлях власного саморозвитку. Українська ідея втілює у собі прагнення до державності, соборності, патріотизму і готовності до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної самоповаги й гідності, історична пам’ять, пошана до державних та національних символів, любов до рідної культури, мови, національних свят, традицій, орієнтація власних зусиль на розбудову [12, с. 117–119].

На думку Н. Череповської, саме патріотизм є імунітетом особистості проти інформаційної агресії. Вчена аргументовано переконує в тому, що патріотизм суб’єкта є могутнім психологічним ресурсом особистості не тільки у збагаченні її духовної сфери, відповідною світоглядною позицією, у більш глибокому її єднанні зі своїм етносом, нацією, країною тощо. В умовах інформаційної агресії психологічний ресурс патріотизму полягає у здатності особистості протистояти ворожим інформаційним впливам [13, с. 124–126].

Вищезазначене спонукає до розгляду концептуальних основ щодо виховання патріотичних цінностей в учнівської молоді в теперішніх умовах – служінням на благо інших; і тоді вона прийме людину, по-батьківськи обіймаючи. Це означає, що людина може одержати від батьківщини духовності міцну опору у достойному житті [2, с. 9].

Інший провідний вчений в галузі філософії та освіти В. Андрущенко, зауважує, що зберігаючи наступність у розвитку кращих зразків та традицій української педагогіки, сучасна національна філософсько-педагогічна думка досягла чималих успіхів в інтеграції в контекст передового світового та європейського дискурсу у його аксіологічному вимірі. На його думку процеси реформування освіти вибудовуються, за всієї їхньої суперечності та непослідовності, на основі ідей ціннісно-сміслового буття людини, за логікою її історичного розвитку і основною метою науковця, має бути повноцінний інтелектуально-духовний розвиток кожної особистості, її творча та всебічна самореалізація [7, с. 371].

С. Терпелюк зауважує, що реалії сьогодення зумовлюють нове бачення проблеми формування патріотичних цінностей молоді в системі національної освіти. Належний рівень патріотичного виховання розвиває активну життєву позицію особистості, здатну самореалізуватися на благо Батьківщини. Таким чином В. Гарнійчук вважає, що виховання патріотизму вимагає єдності й цілісності виховного впливу на особу і не може бути реалізоване простою сумою механічно сполучених заходів. Патріотизм передусім формується в процесі й на основі особистої участі учня в житті школи, а також суспільства. Від того, якою буде ця участь, залежатиме рівень сформованості патріотизму старшого підлітка.

І. Бех вважає, що особливого значення у патріотичному вихованні набуває особистісно-орієнтований підхід, коли в центрі освітньо-виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет. Лише через таку ієрархію ціннісних підходів, як людина (особистість) – народ (культура, історія, освіта) – держава (суспільство) можна реалізувати перспективну і демократичну модель виховання громадянина-патріота. Необхідною умовою оптимізації патріотичного виховання є дотримання системного підходу, який передбачає розгляд цілісного багаторівневого взаємозалежного відкритого процесу в його постійному розвитку і саморозвитку.

С. Додурич у своїх дослідженнях зауважує на те, що виховання у молоді патріотизму, патріотичних цінностей, любові до свого народу, його історії, культурних та історичних надбань, поваги до Конституції та законів України можливе в умовах розвитку освіти, що ґрунтується на ідеях національного світогляду. Водночас, на думку Н. Михальченко, формування громадянина-патріота можливе не лише на основі створення необхідних зовнішніх, об'єктивних виховних умов, але й з врахуванням індивідуальних, вікових особливостей дітей та молоді, їх здатності до прийняття патріотичних ідей, національних цінностей, прагнень до розбудови держави. А. Нечитайло, наголошуючи на актуалізації питання націстворення, формування національної ідентичності, національної пам'яті та патріотичного виховання молоді, пропонує широко використовувати мережу Інтернет. Оскільки саме Інтернет, на переконання науковця стає потужним агентом соціалізації людини. Молодь ХХІ століття – це нова формація, майбутній потенціал країни, її громадяни-патріоти. Вона (молодь) є найдинамічнішою соціальною групою в інформаційному суспільстві [6, с. 12].

На думку С. Терпелюк, патріотичні цінності не успадковуються, а тому їх засвоєння молодим поколінням відбувається шляхом цілеспрямованої, послідовної і системної роботи всього педагогічного колективу протягом досить тривалого часу. Отже, розвиток патріотичних цінностей передбачає як становлення національної свідомості, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, так й уміння цивілізованим шляхом відстоювати права та свободи, сприяти громадянському миру та злагоді в суспільстві.

Утім, досить важливим є чітко усвідомлювати мету та завдання патріотичного виховання з урахуванням вимог часу. І. Бех вважає, що метою патріотичного виховання в нинішніх умовах є становлення громадянина-патріота країни, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві [2, с. 27].

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, а звідси, культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування національного самоствердження, любові до рідної землі, держави, родини, народу;
- визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності його культурної спадщини та майбутнього;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії сепаратизму, аморальності, шовінізму, фашизму.

В Указі Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки зазначається, що “національно-патріотичне виховання дітей та молоді в Україні має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України”.

Важливо також звернути увагу на те, що в зазначеному вище Указі Президента України зазначається, досвід державної політики впродовж усіх років незалежності України засвідчив, що національно-патріотичному вихованню дітей та молоді не приділялось достатньої уваги. У зв'язку з цим наголошується на наявності низки проблем, зокрема: відсутність ефективного механізму формування та реалізації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання; брак комунікацій з громадянським суспільством з питань національно-патріотичного виховання; брак духовності і моральності у суспільстві; недостатні зусилля держави у сфері політики консолідації суспільства, формування активної громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості громадян України, особливо дітей і молоді; наявність імперсько-тоталітарних рудиментів у суспільній свідомості та зумовлених нищенням української духовно-культурної

спадщини та історичної пам'яті розбіжностей в уявленнях про історичне минуле, зокрема про тоталітарну добу, голодомори і політичні репресії; відсутність єдиної державної інформаційно-просвітницької політики щодо питань організації та висвітлення заходів із національно-патріотичного виховання; відсутність єдиних методичного та термінологічного підходів до процесу національно-патріотичного виховання; відсутність єдиних стандартів щодо процесів, суб'єктів, їх компетенції та повноважень, якості діяльності у сфері національно-патріотичного виховання; низький рівень матеріально-технічного забезпечення у сфері національно-патріотичного виховання та недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, у навчальних закладах для організації та здійснення заходів із національно-патріотичного виховання [11].

Встановлено, що серед причин недостатньої сформованості патріотизму сучасного молодого покоління є наступні:

- ретельні зусилля північного сусіда ще за часів Російської імперії в контексті викорінення в українців, всього українського і примусове насадження російського;
- недооцінення громадянами України значущості незалежності країни здобутої наприкінці ХХ сторіччя, недостатнє усвідомлення частиною громадян цінності цього здобутку;
- недостатні дії з боки держави за часів незалежності щодо формування духовності і моральності у суспільстві;
- перетворення інформаційного простору на поле маніпуляцій суспільною свідомістю, продукування ціннісної дезорієнтації;
- недостатні зусилля держави у сфері політики консолідації суспільства, формування національно-патріотичної свідомості громадян (особливо дітей і молоді) України та їх активної громадянської позиції;
- зорієнтованість на формування патріотизму у населення країни за часів перебування України в Радянському Союзі не до України, а до Радянського Союзу;
- недосконалість термінологічного та методичного підходів щодо процесу національно-патріотичного виховання молодого покоління;
- недосконалість нормативно-правової урегульованості щодо формування патріотичних цінностей учнівської молоді, а також недостатня гармонізація законодавства в контексті формування громадянської позиції з законодавством та кращими практиками країн ЄС та інших цивілізованих держав;
- недостатність кваліфікованого кадрового потенціалу як в органах місцевого самоврядування так й в навчальних закладах для організації та здійснення заходів щодо формування патріотичних цінностей учнівської молоді.

Реальні події на Сході України 2014 року сприяло розробці концептуальних основ щодо виховання патріотичних цінностей в учнівської молоді в теперішніх умовах (в умовах гібридної війни РФ проти України). У зв'язку з цим розроблено ряд нормативно-правових документів, зокрема: Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (Наказ МОН № 641 від 16.06.15 року); Указ Президента України, “Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки”, Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Слід зазначити, що видані Укази Президента України “Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки” та ін.

У зазначених нормативно-правових документах наголошується:

- на значущості кадрового забезпечення процесу національно-патріотичного виховання учнівської молоді;
- підвищенні кваліфікації фахівців, які працюють у цій сфері освіти, в контексті підвищення рівня їх професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді;
- розробленні відповідних навчальних програм в контексті забезпечення ефективного впровадження змісту національно-патріотичного виховання учнівської молоді;
- врахуванні нових суспільно-політичних реалій в Україні, починаючи з Революції гідності, а також обставини, які безпосередньо пов'язані з агресією РФ тощо.

Висновки. В межах дослідження нами визначено напрями наукового пошуку, зокрема аналізу філософської категорії “цінності” в ракурсі виховання патріотизму дітей та учнівської молоді.

Виявлено, що вітчизняними вченими “патріотизм” розглядається переважно як духовно категорія, як такий, що покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу (К. Чорна). Встановлено, що після Революції гідності, а також агресії РФ проти України (у вигляді гібридної війни) підвищило увагу науковців до проблеми формування патріотизму сучасної молоді взагалі та патріотичних цінностей зокрема.

З'ясовано, що серед нагальних проблем щодо забезпечення процесу формування патріотичних цінностей учнівської молоді є потреба кадрового забезпечення процесу національно-патріотичного виховання учнівської молоді; підвищенні кваліфікації фахівців, які працюють у цій сфері освіти, в контексті підвищення рівня їх професійної готовності до формування патріотичних цінностей учнівської молоді; розробленні відповідних навчальних програм в контексті забезпечення ефективного впровадження змісту національно-патріотичного виховання учнівської молоді; врахуванні нових суспільно-політичних реалій в Україні починаючи з Революції гідності.

Використана література:

1. Барилко Є. Виховання патріотизму в учнів середніх шкіл США: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2011. 24 с.
2. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Гірська школа Українських Карпат, 2015. № 12-13. С. 26-37.
3. Красильник Ю. Патріотичне виховання військовослужбовців збройних сил України засобами української етнопедагогіки: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 21 с.
4. Кулішенко Л. Проблема національного виховання в педагогічній пресі сучасності (за період з 1991 до 2004 рр.): автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2007. 20 с.
5. Лебідь І. Національні цінності у виховному процесі загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2002. 19 с.
6. Михальченко Н. Динаміка розвитку патріотичної рефлексії у молодших школярів: автореф. дис. .... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2007. 22 с.
7. Міма Н. Патріотичне виховання молодших школярів як пріоритетний напрям національної системи. Педагогічний Альманах. Луганськ, 2013. Вип. 19. С. 19–24.
8. Нечитайло А. Патріотичне виховання молоді засобами соціальних мереж у глобальному інформаційному суспільстві. Правова інформатика. Київ, 2014. № 4 (44). С. 28–33.
9. Окушко Т. Особистісно орієнтовані технології патріотичного виховання учнівської молоді в громадських об'єднаннях. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2016. № 2 (20). С. 68–78.
10. Проць Р. Етнопедагогічні засади військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури і спорту : дис. ... канд. пед. наук спец. 13.00.07. Дрогобич, 2015. 227 с.
11. Указ Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (дата звернення: 16.07.2020).
12. Чепіль М. Патріотичне виховання в педагогічній концепції Григорія Ващенко. 2015. Вип. 18. С. 116–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2015_18_22.
13. Череповська Н. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді : навчально-методичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. 156 с.
14. Чорна К. Патріотичне виховання школярів в умовах модернізаційних суспільних змін в контексті педагогічного доробку О. Захаренка. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Кіровоград, 2010. № 1 (14). С. 603-612.

References:

1. Barylko Ye. O. (2011) Vykhovannia patriotyizmu v uchniv serednikh shkil SShA. [Education of patriotism in high school students in the United States]. Luhansk. 24 s. [in Ukrainian].
2. Bekh I., Chorna K. (2015) Prohrama ukrainskoho patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. [Program of Ukrainian patriotic education of children and students]. Hirska shkola Ukrainskykh Karpat. № 12-13. S. 26-37. [in Ukrainian].
3. Krasyl'nyk Yu. S. (2002) Patriotychne vykhovannia viiskovoslužbovtsiv zbroinykh syl Ukrainy zasobamy ukrainskoi etnopedahohiky. [Patriotic education of servicemen of the Armed Forces of Ukraine by means of Ukrainian ethnopedagogy]. Kyiv. 21 s. [in Ukrainian].
4. Kulishenko L. A. (2007) Problema natsionalnogo vykhovannia v pedahohichnii presi suchasnosti (za period z 1991 do 2004 rr.). [Проблема національної освіти в педагогічній пресі сьогодні (за період з 1991 по 2004 рік)]. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
5. Lebid I. V. (2002) Natsionalni tsinnosti u vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly (teoretyko-metodolohichniy aspekt): avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].
6. Mykhalchenko N. V. (2007) Dynamika rozvytku patriotychnoi refleksii u molodshykh shkoliariv. [Dynamics of development of patriotic reflection in junior schoolchildren]. Kyiv. 22 s. [in Ukrainian].
7. Mima N.O. (2013) Patriotychno vykhovannia molodshykh shkoliariv yak priorytetnyi napriam natsionalnoi systemy. [Patriotic education of junior schoolchildren as a priority of the national system]. Luhansk. V. 19. S. 19-24. [in Ukrainian].
8. Nechytailo A.A. (2014) Patriotychno vykhovannia molodi zasobamy sotsialnykh mrezh u hlobalnomu informatsiinomu suspil'stvi. Pravova informatyka. [Patriotic upbringing of youth by means of social networks in the global information society. Legal informatics]. Kyiv. № 4(44). S. 28-33 [in Ukrainian].
9. Okushko T. K. (2016) Osobystisno oriientovani tekhnolohii patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi v hromadskykh obiednanniakh. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. [Personally oriented technologies of patriotic education of student youth in public associations. Theoretical and methodological problems of raising children and students]. Kyiv. № 2 (20). - S. 68-78. [in Ukrainian].
10. Prots R. O. (2015) Etnopedahohichni zasady viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi zasobamy fizychnoi kultury i sportu. [Ethnopedagogical principles of military-patriotic education of youth by means of physical culture and sports]. Drohobych. 227 s. [in Ukrainian].
11. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016-2020 roky. [Decree of the President of Ukraine on the Strategy of national-patriotic education of children and youth for 2016-2020]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (data zvernennia: 16.07.2020).
12. Chepil M. M. (2015) Patriotychno vykhovannia v pedahohichnii kontseptsii Hryhoriia Vashchenka. [Patriotic education in the pedagogical concept of Hryhoriy Vashchenko]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2015_18_22 (data zvernennia: 21.07.2020). [in Ukrainian].
13. Cherepovska N. I. (2017) Mediaosvitni resursy rozvytku patriotyizmu i krytychnoho myslennia molodi. [Media educational resources for the development of patriotism and critical thinking of young people]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. 156 s. [in Ukrainian].
14. Chorna K. I. (2010) Patriotychno vykhovannia shkoliariv v umovakh modernizatsiinykh suspilnykh zmin v konteksti pedahohichnogo dorobku O. A. Zakharenka. [Patriotic education of schoolchildren in the conditions of modernizing social changes in the context of OA Zakharenko 's pedagogical work]. Kirovohrad. № 1 (14). S. 603-612 [in Ukrainian].

Polulyaschenko Yu. M. Conceptual foundations of patriotic education values of students youth in modern conditions

The article highlights topical issues of the conceptual foundations of Patriotic values education among young students in modern conditions, drawing the consideration of the idea of patriotism from a philosophical point of view, namely as a spiritual category. Was made the analysis of scientific research that has been devoted to various problematic issues of Patriotic education of the young generation in recent years. The study identified areas of scientific research, in particular analysis of the philosophical category of "value" in the view of Patriotic education of children and youth. It is revealed that domestic scientists consider "patriotism" primarily as a spiritual category, as such, it is intended to give a new impetus to the spiritual recovery of the people. For this purpose, a number of scientific studies have been studied to highlight various problems of patriotism education in recent years. The problem of spirituality as one of the effective mechanisms of patriotism education is highlighted. Examples of the use of various forms and methods of patriotism education in educational institutions are given. The main purpose of the article is to explore the conceptual foundations of Patriotic values education in young students and identify the main urgent problems to ensure the process of their formation in modern conditions. The normative-legal documents which provide the process of education of patriotism in educational institutions are considered. The reasons for the insufficient formation of patriotism of the modern young generation are established and highlighted. It was found that among the urgent problems in ensuring the process of formation of patriotic values of student youth is the need to staff the process of national-patriotic education of student youth; advanced training of specialists working in this field of education, in the context of increasing the level of their professional readiness for the formation of patriotic values of student youth; development of appropriate training programs in the context of ensuring the effective implementation of the content of national-patriotic education of student youth; taking into account the new socio-political realities in Ukraine since the Revolution of Dignity. It is established that the formation and formation of patriotism of Ukrainian youth took place in five main stages.

Key words: education of patriotism, spirituality, patriotic values, youth, national education system.

УДК 378.091.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.74.27>

Прокопенко І. А.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧИТЕЛЯ З УЧНЯМИ
В ЗАРУБІЖНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ**

Розглянуто педагогічні аспекти дослідження проблеми фасилітаційної взаємодії учителя з учнями в зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Автором визначено суть поняття "фасилітаційна взаємодія" на основі зарубіжних праць учених як суб'єкт-суб'єкту взаємодію, в межах якої відбувається налагодження емоційного контакту, створення освітнього середовища для позитивної мотивації до діяльності, спільне особистісне зростання та самовдосконалення вчителя та учня. Наголошується значна роль, яку відіграє фасилітація та здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя й учнів в працях зарубіжних учених. Автор висловлює думку про те, що здійсненню фасилітаційної взаємодії сприяють такі чинники: актуалізація фасилітаційного потенціалу освітнього середовища, залученість фасилітаційного потенціалу середовища, прояв фасилітативності в певній сфері життєдіяльності, вплив специфіки сфери на здійснення фасилітаційної взаємодії, прояв основної функції фасилітаційної взаємодії у різних її ракурсах. Структурними особливостями здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня в зарубіжній теорії та практиці є: визначення проблеми дослідження; виявлення передумов становлення цієї проблеми; обґрунтування критеріїв для оцінювання результату вирішення проблеми; генерування альтернативних рішень; оцінювання результату вирішення проблеми; оцінка результатів роботи (ї роль в них фасилітації). Більшість зарубіжних учених пропонують розробку моделі фасилітаційної взаємодії, яка ґрунтується на тому, що фасилітація – це адаптивний процес, в якому головними є планування, пояснення мети, зворотний зв'язок і самооцінка. Проведений аналіз надав змогу визначити стилі фасилітаційної взаємодії, що включають традиційний ієрархічний (учитель контролює структуру, зміст, метод, програму), кооперативний прийняття рішень спільно зі здобувачами освіти), автономний (рішення приймаються учнями).

Ключові слова: фасилітація, фасилітаційна взаємодія, вчитель, учні, зарубіжний досвід, освіта, група учнів, теорія та практика навчання.

В умовах сучасності зростає актуальність досліджень щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти на засадах фасилітаційної взаємодії вчителя та учня. Проблематика здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня пов'язана з тими масштабними змінами, що відбуваються в суспільстві, зокрема перехід організації освітнього процесу до змішаної системи навчання в онлайн та офлайн режимах.

Спершу феномен фасилітації обґрунтували та задіяли у прикладному аспекті науковці та психологи для вирішення групових конфліктів різних рівнів, що накопичилися після Другої світової війни. Згодом, фасилітаційні технології почали застосовувати у бізнес-сфері з метою командоутворення, генерування інноваційних ідей, вирішення конфліктних ситуацій у колективі, злагодженої роботи учасників команди над спільним проектом тощо.

Поступово фасилітація почала проникати й у освітню сферу. Професіонали звернули свій науковий погляд на цей феномен – педагоги і психологи усього світу почали досліджувати і обґрунтовувати ефективність залучення до педагогіки фасилітативних принципів і технологій.